

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра хореографічного мистецтва

ХОРЕОГРАФІЧНІ ІННОВАЦІЇ У БАЛЕТІ «ДАНТЕ»
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОПЕРИ УКРАЇНИ
Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка
на здобуття вищої освіти “магістр”

Виконала: здобувачка 2 курсу 13-231М групи
Спеціальність 024 Хореографія
Освітньо-професійної (наукової) програми
Хореографія
Соколова Тетяна Вікторівна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
професор, Левченко М.Г.

Рецензент: режисер балетної труп
Національної опери України імені Тараса
Шевченка, заслужений працівник культури
України, Токар О.І.

Івано-Франківськ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНА ОСНОВА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	7
1.1. Історико-мистецьке обґрунтування хореографічної композиції.....	7
1.2. Ідейно-тематична основа твору.....	13
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНО-ГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ (ВАРІАЦІЇ З БАЛЕТУ «ДАНТЕ»)	18
2.1. Композиційно-архітектонічна побудова твору.....	18
2.2. Графічна таблиці твору та опис хореографічного тексту.....	19
2.3.Сценографія.....	23
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27
ДОДАТКИ	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ім'я великого італійського поета Данте Аліг'єрі вже давно перетворилося в свідомості людства на символічне позначення найвищих досягнень світової культури. Діапазон дантівської думки охоплює весь спектр знань, що були відомі людству до початку XIV століття, вбираючи античну та середньовічну культуру. Данте, можливо, найенциклопедичніший розум своєї епохи, який концентрував в собі сукупність знань із різних царин: богослов'я, філософії, етики та естетики, математики, космології, фізики тощо. Без сумніву, Данте постає ідейним містком, який поєднує епохи Середньовіччя і Ренесансу, постаттю, яка є фундаментом і орієнтиром розвитку всієї подальшої європейської культури.

Космографія, астрономія, математика, система світу Птолемея поєднуються у творах Данте з душевними поривами, переживаннями, сердечними таємницями та роздумами про влаштування всесвіту. Для нього однаково важливими є поняття «маленької Флоренції» як визначення його батьківщини, і «великої Флоренції» як визначення всесвіту.

Сьогодні ми краще, ніж сучасники Данте, можемо осягнути геній видатного італійця, його відчуття цілісності, взаємопов'язаності людини та природи, нерозривності минулого та майбутнього, поєднання світу матеріального та духовного. Твори Данте стали невичерпним джерелом творчого натхнення на тисячу років уперед завдяки непересічному масштабу постаті автора і їх змістовному багатству.

Постать Данте та його літературний спадок стали об'єктами досліджень багатьох науковців та були висвітлені у ряді дисертаційних робіт, а саме: «Божественна комедія», як філософський текст: до історії уявлень про свідомість у Середні віки» (К. Сергєєв, 2005), «Витоки ренесансного мислення в «Божественній комедії» Данте Аліг'єрі»

(І. Курдибайло, 2013), «Культ Данте Аліг'єрі в художній культурі Італії першої третини ХХ століття» (І. Ємельянова, 2017), «Образи «Божественної комедії» Данте» в композиторській поетиці доби романтизму» (Лі Фанюань, 2019) та інші.

2021 рік у культурному та мистецькому світі пройшов під знаком вшанування постаті видатного італійського поета з нагоди 700 річчя від дня смерті Данте Аліг'єрі. Так, в Італії цей рік був проголошений роком Данте. Світова мистецька спільнота вшанувала автора «Божественної комедії» художніми виставками, науковими симпозиумами, літературними читаннями, виставами та художніми екранізаціями. Українські митці не могли стояти осторонь від такої грандіозної події у світовому культурному просторі і презентувати глядачам прем'єру балету «Данте» на сцені Національної опери України ім. Т.Г. Шевченка. Вистава продемонструвала поціновувачам балетного мистецтва нове бачення відомого твору Данте та змалювала неоднозначну постать самого автора.

Зазначене вище дозволяє вважати актуальним і науково виправданим обрання теми даного дослідження **«Хореографічні інновації в балеті «Данте» Національної опери України».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно з планами наукової діяльності та програмами наукових досліджень кафедр культурології та хореографічного мистецтва факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету.

Мета дослідження – дослідити інновації у балеті «Данте» Національної опери України, засновані на досягненнях світового балетного мистецтва та передовому досвіді видатних балетмейстерів-хореографів.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- здійснити історико-мистецьке обґрунтування хореографічної композиції;
- визначити ідейно-тематичну основу композиції;
- розглянути композиційно-архітектонічну побудову твору;

- побудувати графічну таблицю твору та виконати написання хореографічного тексту до нього;

- охарактеризувати сценографію хореографічної композиції.

Об'єкт дослідження – «Божественна комедія» Данте Аліг'єрі в історико-культурному просторі.

Предмет дослідження – хореографічні інновації втілення образів «Божественної комедії» у балеті «Данте» Національної опери України.

Для досягнення поставленої мети, розв'язання визначених завдань використано комплекс взаємодоповнюючих **методів дослідження**, а саме: метод систематизації та класифікації матеріалу, метод порівняльного аналізу, метод інтерпретації художнього твору, історико-біографічний метод, описовий метод, метод «включеного спостереження», що використаний для узагальнення та презентації особистого досвіду дослідниці.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- розглянуто та детально проаналізовано балетну виставу «Данте» на сцені Національної опери України;
- визначено специфічні особливості української балетної постановки «Данте»;
- охарактеризовано складові балетмейстерського та сценографічного рішення художнього образу Янгола з балету «Данте» авторкою дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали та результати дослідження можна використати у навчальному процесі під час викладання дисциплін: історія хореографічного мистецтва, музика в хореографії, історія світової художньої культури, мистецтво балетмейстера, класичний танець. Визначаючи енциклопедичний характер твору Данте, а також широкий спектр культурних, мистецьких, соціальних аспектів, які тим чи іншим чином висвітлені у роботі, результати

дослідження можуть бути залучені, у якості додаткового матеріалу, при вивченні культури та історії Середніх віків та епохи Відродження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були презентовані на засіданні кафедри культурології факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету.

Публікації. Основні теоретичні положення здійсненого дослідження були викладені у статті «Інтерпретації літературних образів у балеті» (електронний альманах «Магістерські студії», Херсон (Івано-Франківськ), 2023 рік).

Структура роботи. Відповідно до визначеної теми і завдань наукового пошуку робота складається із вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел із двадцяти чотирьох найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНА ОСНОВА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

1.1. Історико-мистецьке обґрунтування хореографічної композиції

Данте Аліг'єрі – італійський поет, мислитель, богослов, засновник італійської літературної мови, суспільний та державний діяч. Видатний італієць народився у 1265 році у Флоренції, з якої відбув у вигнання за свої політичні погляди у 1302 році. На жаль, Данте не судилося повернутися на Батьківщину, за якою він сумував усе своє життя. Письменнику належить авторство таких відомих творів, як: «Нове життя», «Банкет», «Про народне красномовство», «Про монархію» та, безумовно, «Божественна комедія». «Божественна комедія» Данте визнається мистецтвознавцями та літературними критиками як взірць середньовічної поезії, твір, який входить до скарбниці світової класичної літератури [1, с. 133]. У ньому автор висвітлив свої погляди та власне світосприйняття. «Божественна комедія» сприймається читачами як своєрідний підсумок життєвого шляху Данте, причому у прямому сенсі цього слова, оскільки, невдовзі після написання поеми, автор помер від малярії у Равенні, де мешкав останні роки.

«Божественна комедія» – грандіозна пам'ятка поетичної культури та справжня енциклопедія світогляду та світосприйняття середньовічної людини. У ній поет здійснює подорож трьома царствами потойбічного світу і з дивовижною наочністю і ясністю змальовує картини побаченого та пережитого. Читач слідує за Данте, споглядаючи усі моделі людського буття та посмертної долі: одні персонажі піддаються вічній карі за свої гріхи та слабкості, інші зображуються автором на перехідній стадії до чеснот та мають надію на спасіння, третім дарований шлях до досконалості. Геніальна структура «Божественної комедії» співвідноситься

з повітряними сферами Рози Раю, де поетові приготована омріяна зустріч із коханою Беатріче [12, с. 124].

Поема Данте поєднує в собі чисельні відомості про політичні, релігійні, наукові, моральні, філософські, етичні та естетичні погляди італійського суспільства епохи Середньовіччя. Сюжет твору поділено на три частини: Пекло (Inferno), Чистилище (Purgatorio) і Рай (Paradiso), що представляють собою відповідні частини побудови всесвіту. Кожна частина містить 33 пісні, що символізує гармонію у світі. Лише «Пекло» містить 34 пісні, так як перша пісня є вступом до всієї поеми, а крім того, красномовно наголошує на дисгармонії цієї частини буття [14, с. 105].

Дія комедії відбувається навесні, що співвідноситься з біблійною історією створенням світу, і починається в темному лісі, в якому заблукав автор та вирішив зійти на пагорб, що, в свою чергу, символізує царство справедливості та соціальної гармонії, яке, на перший погляд, здається легкодосяжним, але шлях до нього важкий і тернистий. Дорогу до пагорба перегороджують пантера (символ брехні та зради), лев (втілення тиранії) та вовчиця (уособлення жадібності). У темряві долини Данте зустрічає давньогрецького поета Вергілія, який символізує втілення людських знань. За допомогою великого наставника, автор здійснює свою подорож через Пекло і Чистилище до Раю.

Вергілій проводить Данте через дев'ять кіл Пекла, повз Люцифера, який закутий у льодовій пастці у самому його центрі, до Чистилища. На порозі Раю Вергілій полишає свого великого учня, оскільки людське знання обмежене для пізнання вищих сфер. Провідницею по Раю для поета стає його кохана Беатріче, яка уособлює знання божественних таємниць і проводить його до Емпіреїв, де автору на мить відкривається слава Бога. За час подорожі автор пізнає всі можливі градації прокляття, спокути та вічного блаженства. Данте не змальовує картини Раю, залишаючи це уяві читача [20].

Образи «Божественної комедії» знайшли своє відображення у різних видах мистецтв. Так, ми зустрічаємо їх творче втілення у роботах відомих скульпторів та живописців. Флорентієць Сандро Боттічеллі розпочав ілюстрування «Божественної комедії» ще у 1490 році на прохання Лоренцо Медічі [24]. Фреска Мікеланджело «Страшний суд», створена у 1536-1542 роках (Сікстинська капела, Ватикан), є відгуком художника на твір великого співвітчизника. Роден відтворив образи Данте у відомій скульптурі «Брама Пекла». У 1951 році Сальватор Далі отримав замовлення від уряду Італії на серію акварельних ілюстрацій до ювілейного видання «Божественної комедії» на честь 700-річчя народження Данте. Протягом дев'ятирічної кропіткої праці художником було створено 1000 гравюр, по одній до кожного рядка твору. Пізніше ця серія була втілена у графіці, що зайняло більш ніж 55 місяців роботи. До цього часу вважається, що гравюри за ілюстраціями Далі мають неперевершений колір та максимально наближені до живопису [19, с. 82].

У літературі ціла низка творів була створена під враженням від прочитання комедії Данте: «Пророкування Данте» (Дж. Байрон), «Розмова про Данте» (О. Мандельштам), «Інферно» (Д. Браун) та інші. Фрагменти з «Божественної комедії» та сонети Данте у різні часи на українську мову перекладали: І. Франко, Н. Вороний, Н. Бажан, І. Драч, Б. Лончин [13, с. 255].

Музиканти також не стояли осторонь від митців, які втілювали безсмертний твір видатного італійця у своїх творіннях. Звісно, що не всі музичні твори відповідають за своєю силою та глибинною атмосферою комедії Данте. Однак, слід розглянути деякі з них. Одним із перших до поезії Данте звернувся Казелла – композитор, сучасник поета. Саме він написав відому канцону «Amor che pella mente mi gaioipa», яка виконується оперними співаками до цього часу. Вірші Данте надихнули Вінченцо Галілея до створення музики для співу у супроводі віоли. До написання твору композитора підштовхнуло враження від 33-ї пісні

«Пекла» з розповіддю про трагічну долю та голодну смерть графа Уголіно делла Герардеська та його дітей. «Скарга Уголіно» В. Галілея являє собою зразок гомофонного стилю у музиці [18, с. 56].

Ференцу Лісту належить написання симфонії «Данте», яка складається із двох частин: «Пекло» та «Чистилище». Друга частина завершується «Магніфікатом», що замінив собою заплановану частину «Раю». Лісту також належить написання фантазії-сонати «Після прочитання Данте», яку композитор репрезентував публіці у 1839 році. Крім того, слід відзначити п'єсу Роберта Шумана «Вечір» («Чистилище, 8»), п'єсу Джузеппе Верді «Les Laudes» для жіночого квартету *capella* («Рай», 33), опери Е. Направника й А. Тома «Франческа да Ріміні» та інші.

Слід відзначити особливу прихильність композиторів до 5-ї пісні «Пекла», у якій Данте зустрічається з Франческою да Ріміні, яка розповідає поету про своє велике та трагічне кохання до Паоло. Конфлікт людських почуттів, бажання щастя, любові та жорстоких суспільних норм та правил, релігійних догм, людського лицемірства та подвійних стандартів – все це викликає у музикантів живий інтерес до втілення благородної пристрасті та несхитних почуттів безсмертної італійської пари [11, с. 117].

П. Чайковський написав симфонічну фантазію «Франческа да Ріміні» в 1876 році, а С. Рахманінов – одноактну камерну оперу з тією самою назвою у 1905 році. Потужний вплив Данте відчували Шопен і Вагнер: романтикам подобалася ідейно-етична сторона тексту «Комедії», висока любов до Беатріче, викриття гріхів, демонічні образи та яскраве містеріально-фантастичне образне середовище. Композитори зачаровувалися поетичним рядками Данте, їх гуманізмом, красою високих почуттів, що спонукало до їх втілення у грандіозних музичних образах.

За перші декілька десятиріч існування кінематографу Данте неодноразово екранізували. Дивовижність цього факту полягає у тому, що

саме в цей час технічні засоби кіно були досить обмеженими і втілити масштабні картини твору було просто неможливо. Однак, саме в перші десятиліття ХХ століття «Комедія» була на піку своєї затребуваності. У 1911 році першу пісню «Комедії» екранізували три режисери – Франческо Бертоліні, Джузеппе де Лінгорі та Адольфо Падована. Незабаром, в 1925 році, з'являється кіно в жанрі фентезі «Maciste all'inferno» Гвідо Брінйоне. На початку ХХІ століття з'являється анімаційний фільм Джонатана Найта «Dante's Inferno» 2010 року та складна режисерська стрічка «Данте. Пекло» Пітера Грінвея і Тома Філіпса (2007 р.) [12, с. 130].

Балетмейстери також проявляють великий інтерес до твору видатного поета та представляють поціновувачам балетного мистецтва власне прочитання та інтерпретації художніх образів «Божественної комедії». Цікавим експериментом на цю тему можна вважати виставу Микити Дмитрієвського «Катарсис Данте». Створюючи цей балет, балетмейстер виступив як автор ідеї, режисер, хореограф, сценограф і художник по світу, він ретельно опрацював матеріал, що ліг в основу музичного ряду вистави.

Головний герой вистави – Данте. Він рухається у напівтемному просторі, у своїх снах він бачить себе у різних втіленнях та світах. Душа Данте складається з восьми частин, восьми героїв, що, водночас, виступають і як його тотожність, і як його антагоністи. Вісім особистостей вже зробили свій вибір. Бракує дев'ятого – останнього елемента мозаїки. Що чекає на Данте, душа якого формується у боротьбі цих внутрішніх протилежностей, – переродження чи падіння у прірву? Символічна історія формування душі людини та поета представлена глядачеві виразними засобами танцю модерн. Своєю творчою метою М. Дмитрієвський визначає створення складного та яскравого образу, який би викликав у глядачів шквал емоцій та роздумів, а це, в свою чергу, призвело до

духовного очищення та вдосконалення, до катарсису, у повному розумінні цього слова [2, с. 84].

Ще одним цікавим творчим експериментом можна вважати виставу «Трилогія» у постановці NoGravity Dance Company під керівництвом Емільяно Пеллісарі. «Трилогія» – це одноактний твір, навіяний «Божественною комедією» Данте Аліг'єрі, присвячений 750-річчю від дня народження великого італійського поета та мислителя. Стиль хореографа Емільяно Пеллісарі можна визначити як «хімерну винахідливість». У його виставі все ґрунтується на поєднанні пластики рухів тіла та театральної машинерії, яку хореограф вивчав, досягаючи методи елліністичного театру, фантастичного сценічного простору епохи Відродження та механічних винаходів XVII століття. Під час балетного шоу глядачі ніби переносяться до іншого виміру, у якому відсутня гравітація та закони земного тяжіння

Чоловіки та жінки, смертні та безсмертні, описані в «Божественній комедії» Данте, – це лише спогади, бачення, бажання, ідеї. Вони – невагомій душі, що є відправним пунктом «польотної хореографії» Емільяно Пеллісарі [3, с. 35]. Завдяки відтвореній техніці барокових постановок танцівникам, акробатам та акторам вдається достовірно відтворити дантівську історію подорожі. Шлях із пекла до раю поступово дематеріалізується: визнаванні на початку вистави відсилки до поеми та її персонажів помалу тьмяніють, поступаючись місцем видовищності та духовним переживанням персонажів.

2021 рік у світі пройшов під егідою 750-річчя з дня народження славнозвісного італійця. Національна опера України відзначила цю подію прем'єрою балету «Данте», реалізація якої стала можливою за участі Італійського інституту культури в Україні та посольства Італії в Україні. Ця вистава, що стала однією з найбільш очікуваних мистецьких подій у країні та завершила 153-й театральний сезон, увійшла до всесвітньої програми «Данте 700 у світі» («Dante 700 nel mondo»)

Підсумовуючи вищезазначене, можемо констатувати, що образи «Божественної комедії» Данте до цього часу продовжують втілюватися у світовому історико-культурному просторі, через різноманітні види та жанри мистецтва створюються все нові жанрово-стильові паралелі.

1.2. Ідейно-тематична основа композиції

Постановка балету «Данте» відбулася завдяки залученню фахівців із різних країн. Кожен із них привніс у виставу власне бачення та прочитання безсмертного твору. Постановником та автором лібрето до вистави виступив Ярослав Іваненко. Неперевершене виконання оркестром Національної опери творів Вагнера, Дворжака, симфоній Еціо Боссо та піснеспівів духовника ассирійського товариства у Грузії відбулося під керівництвом видатного українського диригента Олексія Баклана. Завдяки компіляції творів чотирьох композиторів музична партитура балету відзначається глибиною та емоційною проникливістю. В основу сценографії були покладені твори одного із найвизначніших майстрів епохи Відродження, представника флорентійської школи живопису Сандро Ботічеллі. Італійським майстрам Лівіо Савіні та Давіде Брокколі належить першість у роботі над візуальним дизайном та художнім супроводом вистави. Для виготовлення костюмів були використані ескізи відомої театральної художниці Анни Іпатіїв. Серед великої команди митців, які прийняли участь у створенні цього балету, слід відзначити асистента балетмейстера та режисера, випускника Херсонського державного університету, магістра напряму підготовки «Хореографія» Олега Токаря.

Слід зазначити, що балет «Данте» є першою великою роботою у якості балетмейстера-постановника Ярослава Іваненка на сцені Національної опери України. До цього, випускник Київського державного хореографічного училища був солістом Гамбурзького балету Джона Ноймайера та працював у складі балетних труп європейських театрів.

Більш ніж десять років Я. Іваненко присвятив роботі у якості балетмейстера та головного хореографа Ballet Kiel (Німеччина). Вистави постановника прикрашали балетні сцени Японії, США, Польщі, Великої Британії, Португалії, Словаччини та Туреччини.

Постановник ретельно добирав виконавців для свого балету. Це стосувалося не лише виконавців сольних партій, але й кожного учасника кордебалету. Для написання лібрето Я. Іваненко досконально вивчив книги «Божественна комедія» та «Нове життя», оскільки перед автором стояло завдання передати не лише художнє полотно комедії та її образи, але й відтворити внутрішній стан Данте – видатного політика, мислителя, гуманіста, містика, творця літературної італійської мови. Змалювання почуттів, переживань, піднесеної любові Данте до Беатріче є своєрідним ключем до дверей, за якими заховані таємниці потойбічного життя людини [1, с. 136].

У першому акті балету, присвяченому земному життю Данте Аліг'єрі, ми знайомимося з визначними подіями у житті поета: перше знайомство з Беатріче Портінарі, теплі та щирі стосунки з другом дитинства Гвідо Кавальканті, друга зустріч з Беатріче біля мосту Санта-Трініта у Флоренції, перші проби пера, перші рядки віршів, присвячених коханій і єдиній на все життя Біче.

Другий акт балету присвячений подорожі Данте потойбічним світом, де він зустрічає своїх кровних ворогів, політичних супротивників, добрих друзів, історичні постаті та, безумовно, свою неповторну Беатріче. Диригент О. Баклан намагався за допомогою музики представити чіткий розподіл буття героя на земне життя та потойбічне існування. Надії, радощі, сподівання, очікування прекрасних почуттів змальовуються на фоні музики чеського композитора, представника романтичної музичної школи Антоніна Дворжака. Музику Дворжака відзначає поєднання елементів віденської класики та романтизму з чеськими народними мелодіями та ритмами. Невблаганна смерть, біль та страждання від

тілесних та душевних тортур предстають перед глядачами під експресивні музичні твори італійського піаніста, композитора та диригента Еціо Боссо. Фінал балету ґрунтується на виразній, сповненій патетичної піднесеності та містицизму музиці видатного німецького композитора та диригента Ріхарда Вагнера.

Особливої уваги заслуговує музична палітра сцени у Чистилищі у другій дії, коли Вергілій готує Данте до зустрічі з Беатріче та подорожі до Раю. Висока ідея про вічне життя як нагороди, на яку заслуговує людська душа за добрі справи, праведне життя, віру та служіння високим ідеалам, розкривається на фоні сучасної музики духовника православної громади в Грузії схіархімандрита Серафима (Біт-Харібі), яка виконується новоарамейською мовою, близькою тій, якою говорив Христос. Цей спів стародавньою мовою створює неповторну атмосферу та ауру священнодійства, налаштовуючи глядачів на відповідний настрій та сприйняття сцени [13, с. 257].

Виконавцями головних сольних партій є провідні солісти балету Національної опери України: Денис Недак та Микита Сухоруков (Данте), випускниця Херсонського державного університету, Заслужена артистка України Тетяна Льозова [21] та Ольга Голиця (Беатріче), Ярослав Ткачук та випускник Херсонського державного університету Віталій Нетруненко (Вергілій).

У виставі задіяна значна частина балетної трупі опери. Майже кожен виконавець наділений невеликими, але конкретними ролями-образами, як то: Янголи, Душі чи Гості.

Ідея: очищення людської душі від гріхів можливе лише через страждання.

Надзавдання: візуалізація добра і зла, страждання та покарання за гріхи у земному житті, демонстрація торжества духу та шляхетності справжньої любові.

Наскрізна дія: донести до глядача думки про те, що:

- кожна людина на тому світі отримує відплату за свої справи, вчинки, слова;

- лише мистецтво може спочатку врятувати людину від падіння в темряву, а потім допомогти їй пройти через очищення, позбутися своїх вад та наблизити до Бога.

Основний **конфлікт** «Комедії» – внутрішній релігійно-філософський, але сам автор визначає його як загальнолюдський. Збився зі шляху і опинився в «похмурому лісі» помилок і пристрастей не лише сам герой, але й усе суспільство.

Вид: класична хореографія.

Форма: хореографічна інтерпретація літературного твору.

Жанр: лірико-романтичний.

Лібрето до нашої хореографічної постановки виглядає наступним чином. Герой наближається до Раю. На його шляху предстають дванадцять янголів. Їх постаті відсторонені, обличчя нагадують непроникні, без емоційні маски. Танець у їх виконанні сприймається як хвалебна ода Господу. Янголи – передвісники зустрічі Данте з Беатріче. Слід зазначити, що 12 – сакральне число у християнській релігії: 12 Ізраїлевих колін; Новий Єрусалим, місто Небес, був оточений 12 стінами, в основі яких було закладено 12 дорогоцінних каменів; 12 Апостолів тощо [6, с. 306].

Музичний супровід.

За основу до хореографічної постановки була обрана музика німецького композитора Ріхарда Вагнера. Жоден композитор до Вагнера не спрямовував на сприйняття слухачів такого шаленого водоспаду звуків, гармонії, пронизливих мелодій. Сам Вагнер називав свою музику «нескінченною мелодією», оскільки мелос Вагнера, начебто, створює навколо себе магнітне поле, яке поширюється у всесвіті, особливо у внутрішньому світі слухача [16, с. 103]. Громи литавр, звучання тромбонів та труб, колосальні ансамблі вражають своєю міццю. Коли кажуть, що Вагнер, насамперед, був людиною волі та жадав влади, важко із цим не

погодитися. Дійсно, музика для композитора є «відтворення сонму духів, яких він збирає та відправляє у похід для того, щоб вони завоювали йому мільйони людських сердець» [16, с. 154].

Творчість Ріхарда Вагнера можна вважати кульмінацією, до якої прагнула романтична музика протягом усієї першої третини ХІХ століття. Гармонія та тональність у творчості Вагнера досягли піку свого розвитку. Саме Вагнер дістався кордонів тонально-гармонічного «всесвіту». Рубіжним твором у цьому відношенні можна вважати оперу «Трістан і Ізольда» (1857-1859 рр.), як унікальну пам'ятку пристрасного, виснажливого кохання Ріхарда Вагнера до Матильди Везендонк. Новизна музичної мови композитора була настільки суворою, що, як часто буває, не всі сучасники змогли її відразу адекватно оцінити, а музиканти – виконати. Серед відомих творів Вагнера, які принесли йому всесвітню славу та шанування поціновувачів його творчості, слід відзначити: «Валькірії», «Тангейзер», «Загибель богів», «Перстень нібелунгів», «Лоенгрін», «Золото Рейну», «Весільний хор» та інші [16, с. 106].

Характер музики до нашої постановки цілком визначає зміст номеру та допомагає найбільш повному розкриттю хореографічного образу. Під час танцю музичний супровід, у повній мірі, визначає темп, динаміку виконання номеру, його кульмінацію.

Форма – варіаційна, двохчастна.

Жанр – інструментальний, на фоні ритмічної основи.

Вид – класичний танець.

Лад – мінорний з модуляціями мажор.

Кількість тактів – 32.

Музичний розмір – 3/4.

Хронометраж – 2:46 хв.

РОЗДІЛ 2

ЛІТЕРАТУРНО-ГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ (ВАРІАЦІЇ З БАЛЕТУ «ДАНТЕ»)

2.1. Композиційно-архітектонічна побудова твору

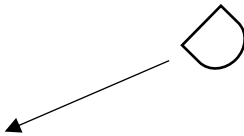
Драматургія номера розкривається через композицію танцю. Експозиція, зав'язка, кульмінація, розв'язка вимагають, щоб дія танцю розвивалася від простого до складного, та на момент кульмінації відповідала найбільш насиченому хореографічному малюнку. Закони драматургії не мають чітко виражених кордонів між цими частинами, але вони вимагають, щоб їх співвідношення та насиченість дії були підпорядковані єдиному задуму, основному завданню. Гармонійне злиття всіх цих композиційних компонентів є запорукою створення оригінального та якісного хореографічного твору. Слід зазначити, що у поєднанні всіх цих компонентів важливу роль відіграє почуття міри та смаку, притаманних балетмейстеру [22, с. 153]. Завдяки цьому ми сприймаємо хореографічний твір як цілісне мистецьке полотно.

Назва частини	Кількість тактів	Зміст
Експозиція		Виконавиця виходиться на сцену від правої першої куліси.
Зав'язка	16 тактів	Виконавиця рухається по діагоналі до другої точки.
Розвиток дії	12 тактів	Виконавиця виконує комбінацію рухаючись від правого боку сцени до лівого.
Кульмінація	4 такти	Виконання композиції на центрі сцени.
Розв'язка		Фінальна поза.

2.2. Графічна таблиця твору та опис хореографічного тексту

Якщо малюнок танцю – це переміщення виконавців сценічним майданчиком, то хореографічний текст – це танцювальні рухи, жести, пози, міміка. Малюнок танцю та хореографічний текст лежать в основі створення цілісної композиції. Робота балетмейстера над створенням хореографічного тексту полягає не у складанні певних фраз із окремих рухів, а у створенні цільної у смисловому та драматургічному відношенні композиції [5, с. 167].

Перш ніж розпочати роботу над хореографічним твором, балетмейстер повинен чітко усвідомити та сформулювати думку, яку хоче висловити у танцювальному номері чи балетній виставі та донести глядачеві.

Архітек тоніка	Малюнок танцю	Кількість тактів	Хореографічний текст
Експозиція			Поза Eroulement croise вперед з правої ноги.
Зав'язка		16 тактів	Виконання комбінації № 1.

Розвиток дії		12 тактів	Виконання комбінації № 2.
Кульмінація		4 тактів	Потрійний pirouette en dehors з IV позиції ніг.
Розв'язка			Поза Attitude з правої ноги у ракурсі epoulement croisee

Поза Epoulement croisee вперед з правої ноги.

Поза зі схрещеним (закритим) положенням ніг, що вибудовується у V-й позиції відведенням ноги вперед.

Комбінація № 1.

1-2 такти: Grand rond de jambe en dedans (двічі).

3-4 такти: Поворот soutenu. Руки на III позиції.

5-8 такти: Повторити рухи 1-4 тактів.

9-й такт: Grand rond de jambe en dedans.

10-12 такти: Два pirouette en dehors на лівій нозі.

13-й такт: Sisson ferme в позу I arabesque.

14-16 такти: Легкий біг у напрямку 8 точки. Завершити у позу II arabesque.

Комбінація № 2.

1-4 такти: Три *pirouette en dehors* на лівій нозі. Третій *pirouette en dehors* подвійний.

5-8 такти: Повторити рухи 1-4 тактів.

9-12 такти: Повторити рухи 1-4 тактів.

Потрійний *pirouette en dehors* з IV позиції ніг.

Вихідна позиція ніг – V, *epaulement croise*. Виконується *demi-plie*. Далі на нозі, що стоїть позаду, виконується *releve* на високих напівпальцях з поворотом у *efface*, інша нога одночасно відводиться у положення *sur le cou-de-pied* попереду. Потім виконується *demi-plie* на опорній нозі, одночасно інша нога переводиться в IV позицію позад на *croise* і, витягуючись у коліні, примикає до підлоги всією ступнею. Після цього на обох ногах виконується глибоке *demi-plie*, з якого робиться пірует *en dehors* на нозі, що стоїть попереду. Виконується це за допомогою обертального поштовху обома ногами, тобто переходу опорної ноги на високі напівпальці та переведенням іншої в положення *sur le cou-de-pied* попереду. Наприкінці піруету опорна нога знову переводиться на *demi-plie*, а інша, витягаючись у коліні, відводиться позад на *croise* у IV позицію та примикає до підлоги усією ступнею. Наприкінці, відбувається випрямлення з *demi-plie*, нога, що стоїть позаду, через витягнутий носок закривається у вихідну V позицію *epaulement croise*.

Поза *Attitude* з правої ноги у ракурсі *epoulement croisee*.

З V позиції ліва нога підводиться носком під коліно опорної ноги і у зігнутому положенні, трохи розгинаючись, підіймається на 90° на *efface* назад, утворюючи в кінцевій точці більш тупий кут, ніж у *attitude croisee*; стегно працюючої ноги відтягнуте назад, носок і коліно знаходяться на одній горизонталі. Одночасно ліва рука через I позицію підіймається в III, права – в II, голова спрямовується прямо, погляд спрямований на кисті. Під час відриву рук голова повертається ліворуч, погляд спрямовується

вище ліктя лівої руки, корпус із втягнутим попереком і рівними плечима злегка нахиляється вперед.

Закінчуючи позу, ліву руку опустити в II позицію, голова ліворуч, погляд переводиться на кисть руки, що опускається, працююча нога витягується назад на 90° у напрямку efface. Потім руки опускаються в вихідне положення, нога у V позицію, голова повернена ліворуч, корпус випрямляється.

2.3. Сценографія

Головним завданням, яке стояло перед нами, було оформлення простору для сценічної дії, світлове забезпечення та підбір відповідного костюму виконавиці.

У якості декорації, оформлення сцени, ми використали мультимедійний задник, на який проектувалася ілюстрація Сальватора Далі до «Божественної комедії». Декорація відтворює обстановку дії вистави та допомагає розкриттю її ідейно-мистецького задуму (додаток А).

Одним із найважливіших компонентів оформлення вистави було сценічне світло, яке призначалося для відтворення відповідних сценічних ефектів. Перед нами стояло завдання – створити певну атмосферу, необхідну для виконання номеру. Світлова гама номеру – це не темрява та морок страждань Пекла і не яскраве сяйво величі Раю. Це сутінки раннього світанку Чистилища, в якому ще відчувається стан втраченості, меланхолії та пошуку нового шляху, у фіналі якого – новий всесвіт, де герой знаходить світло, любов і самого себе. Цього ефекту нам вдалося досягти, використавши світлову апаратуру розсіяного світла. Для акценту на сцені безпосередньо виконавиці, нами була задіяна апаратура спрямованого світла (прожектори). Для кольорового освітлення ми використали кольорові скляні фільтри.

Театральний костюм допомагає виконавцю відтворити зовнішній вигляд персонажа, розкрити його внутрішній світ. Необхідним доповненням до костюму є грим та зачіска.

За християнським вченням, янголи – безтілесні духи, обдаровані розумом, волею і могутністю. Янголи, зазвичай, зображуються у вигляді світловолосих андрогенних юнаків із крилами (символ свободи духу) у білому лляному одязі із золотими пасками. Костюм Янгола у нашому номері складається із білого обтягуючого тріко, декорованого золотим паском, для підкреслення відсутності статевої приналежності персонажу. На спині виконавиці – імітація золотих крил. Голову Янгола прикрашає корона, для того, щоб придати образу величі та підкреслити його наближеність до Господа.

ВИСНОВКИ

1. «Божественна комедія» – грандіозна пам'ятка поетичної культури та справжня енциклопедія світогляду та світосприйняття середньовічної людини, у якій Данте Аліг'єрі висвітлив свої погляди та власне світосприйняття. Поема Данте поєднує в собі чисельні відомості про політичні, релігійні, наукові, моральні, філософські, етичні та естетичні погляди італійського суспільства епохи Середньовіччя.

Образи «Божественної комедії» Данте до цього часу продовжують втілюватися у світовому історико-культурному просторі. Через різноманітні види та жанри мистецтва створюються все нові жанрово-стильові паралелі. Так, ми зустрічаємо їх творче втілення у роботах відомих скульпторів та живописців: Сандро Боттічеллі, Мікеланджело, Огюст Роден, Сальватор Далі та інші.

У літературі ціла низка творів була створена під враження від прочитання комедії Данте: «Пророкування Данте» (Дж. Байрон), «Розмова про Данте» (О. Мандельштам), «Інферно» (Д. Браун) та інші. Фрагменти з «Божественної комедії» та сонети Данте у різні часи на українську мову перекладали: І. Франко, Н. Вороний, Н. Бажан, І. Драч, Б. Лончин.

Музиканти також не стояли осторонь від митців, які втілювали безсмертний твір видатного італійця у своїх творіннях. Серед них: Казелла, Вінченцо Галілей, Ференц Ліст, Роберт Шуман, Джузеппе Верді, Петро Чайковський, Сергій Рахманінов та інші. Композитори зачаровувалися поетичним рядками Данте, їх гуманізмом, красою високих почуттів, що спонукало до їх втілення у грандіозних музичних образах.

Балетмейстри також проявляють великий інтерес до твору видатного поета та представляють поціновувачам балетного мистецтва власне прочитання та інтерпретації художніх образів «Божественної комедії». Цікавим експериментом на цю тему можна вважати виставу Микити Дмитрієвського «Катарсис Данте». Ще одним цікавим творчим

експериментом можна вважати виставу «Трилогія» у постановці NoGravity Dance Company під керівництвом Емільяно Пеллісарі.

2021 рік у світі пройшов під егідою 750-річчя з дня народження славнозвісного італійця. Національна опера України відзначила цю подію прем'єрою балету «Данте», реалізація якої стала можливою за участі Італійського інституту культури в Україні та посольства Італії в Україні. Ця вистава, що стала однією з найбільш очікуваних мистецьких подій у країні та завершила 153-й театральний сезон, увійшла до всесвітньої програми «Данте 700 у світі» («Dante 700 nel mondo»)

2. Нами було написано лібрето та підібраний музичний супровід до номеру. Характер музики цілком визначає зміст нашої постановки та допомагає розкриттю образу Янгола. Визначені ідея (очищення людської душі від гріхів можливе лише через страждання), надзавдання (візуалізація добра і зла, страждання та покарання за гріхи у земному житті, демонстрація торжества духу та шляхетності справжньої любові), наскрізна дія (донести до глядача думки про те, що кожна людина на тому світі отримує відплату за свої справи, вчинки, слова; лише мистецтво може спочатку врятувати людину від падіння в темряву, а потім допомогти їй пройти через очищення, позбутися своїх вад та наблизити до Бога), конфлікт (внутрішній релігійно-філософський, але сам автор визначає його як загальнолюдський: збився зі шляху і опинився в «похмурому лісі» помилок і пристрастей не лише сам герой, але й усе суспільство) постановки.

За основу до хореографічної постановки була обрана музика німецького композитора Ріхарда Вагнера. Музичний супровід, у повній мірі, визначає темп, динаміку виконання номеру, його кульмінацію. Визначені форма, жанр, вид, лад, стиль, кількість тактів, музичний розмір та хронометраж музичного супроводу.

3. У процесі роботи нами була здійснена композиційно-архітектонічна побудова номеру. Композиція номеру будується за законами драматургії. Відповідно до цього закону танець поєднує в собі, в гармонійному співвідношенні, п'ять частин, а саме: експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію і розв'язку.

4. При роботі над номером нами побудована графічна таблиця та написано хореографічний текст до неї. Крім того, ми визначили та розписали основні комбінації, які були використані при постановці номеру.

5. Головним завданням, яке стояло перед нами, було оформлення простору для сценічної дії, світлове забезпечення та підбір відповідного костюму виконавиці. У якості декорації, оформлення сцени, ми використали мультимедійний задник, на який проектувалася ілюстрація Сальвадора Далі до «Божественної комедії». Декорація відтворює обстановку дії вистави та допомагає розкриттю її ідейно-мистецького задуму.

Одним із найважливіших компонентів оформлення вистави було сценічне світло, яке призначалося для відтворення відповідних сценічних ефектів. Для цього ми використали світлову апаратуру розсіяного та спрямованого світла. Для кольорового освітлення ми використали кольорові скляні фільтри. Театральний костюм допоміг відтворити зовнішній вигляд персонажа, розкрити його внутрішній світ. Необхідним доповненням до костюму є грим та зачіска.

Сценографічне рішення хореографічної композиції цілком відповідає авторському задуму виконавиці та постановниці номеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий флорентієць: до 750-річчя від дня народження Данте Аліг'єрі (1265-1321). *Дати і події*. Київ, 2014. С. 133-137.
2. Горбатова Н.О. Створення художнього образу у хореографічному мистецтві. *Актуальні питання культурології: альманах наук. т-ва «Афіна» Рівнен. держ. гуманітар. ун-ту*. Рівне, 2016. Вип. 16. С. 81-86.
3. Грошовик І.С. Творча діяльність відомих хореографів та їх вплив на сучасне хореографічне мистецтво. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф.*, м.Умань, 20 берез. 2018 р. Умань, 2018. С. 34-36.
4. Гутник І.М. Специфіка постановки одноактних балетів за мотивами літературних творів при вивченні дисципліни «Мистецтво балетмейстера». *Художня творчість як об'єкт естетико-мистецтвознавчого аналізу*. 2018. С. 124-133.
5. Гутник І.М. Художній образ як естетична категорія хореографічного мистецтва. *Мистецтвознавчі записки*. К.: Видавництво: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2012. С. 167-175.
6. Данте Аліг'єрі. *Українська мала енциклопедія: у 8 т.* 2008. Т. 2 . Кн. 3. С. 305-315.
7. Данте Аліг'єрі. Зарубіжні письменники. *Енциклопедичний довідник: у 2 т.* Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. Т. 1. 503с.
8. Елизаров А.В. Замысел хореографической постановки: рождение и концептуализация. *Вісник Міжнародного слов'янського університету: зб. наук. пр.* Харків, 2010. Т. 13. № 2. С. 30-37. (Серія: Мистецтвознавство).
9. Елизаров А.В. Специфика художественного восприятия хореографического спектакля. *Вісник Міжнародного слов'янського*

- університету: зб. наук. пр. Харків, 2011. Т. 14. № 2. С. 51-60. (Серія: Мистецтвознавство).
10. Курінна М. Експерименти в рамках традицій. *Танець в Україні та світі*. 2015. № 2 (10). С. 22-23.
 11. Лі Фанюань. Відображення образів «Божественна комедія» Данте у різних видах мистецтв. *Філософія, мистецтвознавство, культурологія: тенденції розвитку*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Новосибірськ: СіБАк. 2013. С. 114-121.
 12. Лі Фанюань. Образи «Божественної комедії» Данте в історико-культурному контексті. *Музичне мистецтво і культура*. Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової, 2017. Вип. 25. С. 123-134.
 13. Ліщинська О. Дантеана в сучасному українському мистецтві (до 700-ліття Данте Аліг'єрі). *Тези звітної наукової конференції філософського факультету* / Відп. за випуск Л. Рижак, Н. Жигайло. Львів, 2021. С. 255-257. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Tezy-konferentsii-2021>.
 1. Левченко М.Г. Єврейська національна спільнота Херсонщини в ХІХ-на початку ХХ ст. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2008. С. 394 -400
 14. Ліщинська О. Універсалізм феномену Данте: філософсько-естетичні смисли у візуальному мистецтві. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 43. С. 103-109.
 15. Лукашов В.О. Втілення літературних образів на танцювальній сцені. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 261-265.
 16. Манн Т. Страдания и величие Рихарда Вагнера. Собрание сочинений в 10 томах / под. ред. Н.Н. Вильмонта, Б.Л. Сучкова. Т.10. М.: Гослитиздат, 1961. С. 102-173.

17. Мерлянова О.А. Про синтез різних видів мистецтв в балетному театрі. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. № 145. С. 99-102.
18. Модестова Н.О. Данте Алігієрі (700 років з дня народження). К.: Знання, 1965. 120 с.
19. Петрова О. Данте в контексті європейської образотворчості // *Наукові записки. Теорія та історія культури*. 2002. Том 20-21. С. 81-86. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8616/Petrova_Dante_v_konteksti.
20. Стріха М. Завершуючи подорож Данте (від перекладача). <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/viewFile/195/198>.
21. Терешенко, Н.В. Ретроспектива розвитку бальної хореографії / *Innovations in Science and Education: Challenges of our time»» Collection of scientific papers; 2 Issue*. London: IASHE, 2017. 266 p.
22. Туркевич В.Д. Льозова Тетяна Вікторівна. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-59726>.
23. Настюк О. Синкретизм музики і танцю в балетній хореографії. *Актуальні питання гуманітарних наук наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич, 2014. № 8. С. 152-157.
24. Чернова Н.Ю. О балетах больших и малых (К вопросу о драматургических принципах балетного спектакля). *Советский музыкальный театр. Проблемы жанров*. М., 1982. С. 184-230.
25. Harris G. How Sandro Botticelli brought Dante's Divine Comedy to life. URL: <https://www.theartnewspaper.com/2021/04/07/extract-or-how-sandro-botticelli-brought-dantes-divinecomedy-to-life>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ілюстрація С. Далі «Чистилище»

Додаток Б

**Відеоматеріал «Варіації партії Янгола із балету «Данте» у виконанні
авторки дослідження**